

ZINSONTLEDING

Waarom is zinsontleding zo belangrijk?

Elke scholier op de middelbare school maar ook de kinderen op de lagere school, komen veelvuldig met zinsontleding in aanraking, eigenlijk gedurende alle schooljaren; per schooljaar neemt de moeilijkheidsgraad toe.

Voorals je een buitenlandse taal wilt leren kom je daar herhaaldelijk mee in aanraking. Eigenlijk ben je de taal aan het ontleden in verschillende deeltjes. Elke zin wordt als het ware in stukjes gehakt en elk stukje krijgt een naam. Er wordt dan een etiket opgeplakt. Iedereen weet dan ook waarover we het dan hebben.

Je kunt in elke taal altijd op 2 manieren tewerkgaan, namelijk:

- de zinnen opdelen in stukjes, waarbij je die onderdelen van de zin een naam geeft. Dit kunnen dus meerdere woorden bij elkaar zijn. (zie hieronder het deel over 'Zinsdelen')
- elk woord apart kunnen we ook een soort benaming geven, waarbij de functie van dat woord bepalend is (zie hieronder het deel over 'Woordsoorten').

Als je dit wat begrepen hebt krijg je greep op de taal en weet iedereen precies wat men onder dit of dat onderdeel van de zin moet verstaan of welke woord welke benaming krijgt. Het geeft duidelijkheid naar iedereen toe. Als je je met de grammatica van een taal bezighoudt dan moet je vooraf in wezen weten wat een zinsdeel is en hoe je een woord benoemt. Pas dan kunnen de regels in de grammatica goed worden toegepast.

Sommige zaken zullen u wat abstract en afstandelijk over komen, maar dat kan niet anders in een leerproces. Men moet zich een taal eigen maken. Dus niet alleen met voorjes kennen en leren kom je er. Alles zit dan nog als los zand aan elkaar. Geleidelijk aan moeten zinsdelen, woordsoorten, grammatica en kennis van woorden steeds meer geïntegreerd worden, waardoor u in toenemende mate de verbanden gaat zien en de ware betekenissen van de taal nader leert kennen. Dit is een vrij langdurig proces en de een heeft soms een grotere 'talenknobbel' dan een andere.

Hieronder komen eerst de zinsdelen ter sprake en daarna de verschillende woordsoorten. Men kan beiden in willekeurige volgorde bestuderen.

Natuurlijk moet ik een en ander wat kort houden, want per onderdeel is wel een boek te schrijven. Dat zal ik u besparen. Lees een en ander maar rustig door en probeer het wat te begrijpen. Succes ermee en ik hoor het – hoop ik – wel via mijn e-mail op deze site als u iets niet begrijpt. Onder de pagina 'Contact', elders in mijn site kunt u reageren.

Eis Bos

I. ZINSDELEN

Onderwerp, werkwoordelijk gezegde, naamwoordelijk gezegde, naamwoordelijk deel van het gezegde, lijdend voorwerp, meewerkend voorbeeld, bijvoeglijke bepaling, bijwoordelijke bepaling.

II. WOORDSOORTEN

Zelfstandig naamwoord, bepaalde en onbepaalde lidwoorden, bijvoeglijk naamwoord, persoonlijk voornaamwoord, wederkerend voornaamwoord, bezittelijk voornaamwoord, aanwijzend voornaamwoord, vragend voornaamwoord, onbepaald voornaamwoord, betrekkelijk voornaamwoord, bijwoord, voorzetsel, hoofdtelwoord, rangtelwoord, voegwoord, werkwoord, hulpwerkwoord, koppelwerkwoord.

=====

AD I. ZINSELEN

1. Onderwerp

wie of **wat** + gezegde (ik, jij, hij, men, wij, jullie, zij: zijn bijna altijd onderwerp)
bv wij lezen erg graag; of dit huis wordt verbouwd. We kunnen het onderwerp altijd gemakkelijk vinden. Eerst zoeken we het gezegde. Dan zetten we er wie of wat voor. Het antwoord op de vraag (wie of wat + gezegde) is dan steeds het onderwerp

2. Gezegde

a. werkwoordelijk gezegde

Het woord dat verandert als we de zin in een andere tijd zetten is de persoonsvorm; het is altijd de vorm van een werkwoord. Als er in een zin alleen een persoonsvorm staat, dan vormt deze het werkwoordelijk gezegde.

Bv ik zal deze soms eens uitleggen: 'zal uitleggen' is werkwoordelijk gezegde

b. naamwoordelijk gezegde

Bestaat uit het werkwoord 'zijn' \ 'worden' + een zelfstandig of bijvoeglijk naamwoord.

Bv Mijn neef is voetballer; mijn zoon wordt ziek.

'Voetballer' en 'ziek' zijn hier het '**naamwoordelijk deel van het gezegde**'.

'Is' en 'wordt' zijn hier het '**werkwoordelijk deel van het gezegde**'.

Dit werkwoord 'zijn' en 'worden' noemen we in dit verband een **koppelwerkwoord**.

De koppelwerkwoorden:

Zijn, worden, blijven, schijnen, lijken, blijken, heten, voorkomen, dunken.

[Maar: **zijn** (= zich bevinden), **blijven**(= verblijven), **schijnen**(=verlichten),

lijken(= gelijken) kunnen (=in staat zijn tot) ook als zelfstandige werkwoorden worden gebruikt.]

3. Lijdend voorwerp

Wat + onderwerp + gezegde

Bv Ik heb Jan dit boek gegeven: werkwoord is: ik heb gegeven; wat heb ik gegeven: dit boek. 'Dit boek' is dus lijdend voorwerp.

Bv Alle leerlingen hadden de les begrepen. Wat hadden alle leerlingen begrepen: de les. 'de les' is dus lijdend voorwerp.

4. Meewerkend voorwerp

Voor een meewerkend voorwerp kunnen we meestal '**aan**' of '**voor**' plaatsen.

Aan wie? of Voor wie? is het meewerkend voorwerp

Bv Vader gaf **ons** een cadeautje. of Vader gaf aan **ons** een cadeautje.

5. Bijvoeglijke bepaling

- Een bijvoeglijke bepaling hoort bij een zelfstandig naamwoord.

- Een bijv. bep. geeft antwoord op de vraag: Wat voor? Welke? Hoeveel?

- Een bijv. bep. staat meestal vóór een zelfstandig naamwoord, maar er achter kan ook.

Bv het zijn **aardige** mensen. → ' aardige' zegt iets over het zelfst. naamwoord 'mensen'.

6. Bijwoordelijke bepaling

- Een bepaling die niet bij een zelfst. naamwoord behoort is een bijwoordelijke bepaling.

- De bijwoordelijke bepaling **zegt iets van het gezegde**. Zij geven vaak antwoord op vragen als :Waar? Wanneer? Hoe?

- De bijwoordelijke bepaling **zegt iets over het bijvoeglijke naamwoord**.

AD II. WOORDSOORTEN

1. Zelfstandig naamwoorden

- Het zijn mensen, dieren, planten, dingen, stoffen. Ze hebben een vaste vorm, een gewicht, een bepaalde kleur. Soms hebben ze geen vaste vorm, maar je kunt er altijd een **lidwoord** voor zetten., bv angst

Enkele zelfst. Naamwoorden: aardappel, fiets, angst, gedachte, konijn, vriendschap.

- Sommige zelfstandige naamwoorden noemen één bepaalde persoon of zaak (een rivier of een berg, een krant, een schilderij, etc.). Dit zijn '**Eigennamen**'

- Een infinitief (= volledig werkwoord) kan ook een zelfstandig naamwoord zijn.

Bv. **Wandelen** vermoeit hem. → Denk aan het lidwoord ! **Het** wandelen vermoeit hem.

2. Lidwoorden

Lidwoorden zijn: 'de', 'het', 'een'.

- 'de' en 'het' zijn **bepaalde** lidwoorden.

- 'een' is een **onbepaald** lidwoord

3. Bijvoeglijke naamwoorden

Een bijvoeglijk naamwoord zegt iets van een zelfstandig naamwoord.

Bv het **moie** huis; een **goed** voorbeeld; de **Amsterdamse** grachten

- als het vóór het zelfstandig naamwoord staat is het een 'bijvoeglijke bepaling'.

- als het met een koppelwerkwoord een naamwoordelijk gezegde vormt is het 'het naamwoordelijk deel van het gezegde'.

4. Persoonlijk voornaamwoorden

	<u>onderwerp</u>	<u>voorwerp</u>
1e persoon:	ik, wij	mij, me, ons
2e persoon:	jij, je, u, gij	u, gij, jullie
3e persoon:	hij, zij, het, men	ze, ze, hen, hen, ze

5. Wederkerend voornaamwoorden

Het wederkerend voornaamwoord is 'zich'; het hoort onlosmakelijk bij het werkwoord.

Bv: zich wassen, zich schamen, zich haasten;

- hij wast **zich**; ik was **me**; jij wast **je**; wij wassen **ons**; jullie wassen **je**; u wast **u**.

- hij schaamt **zich**; ik schaam **me**; jij schaamt **je**; wij schamen **ons**; jullie schamen **je**.

- hij haast **zich**; ik haast **me**; jij haast **je**; wij haasten **ons**; jullie haasten **je**.

6. Bezittelijk voornaamwoorden

Bij ieder persoonlijk voornaamwoord hoort een bezittelijk voornaamwoord.

Het zegt iets van een zelfstandig naamwoord

	<u>Persoonlijk voornaamwoord</u>	<u>Bezittelijk voornaamwoord</u>
1e persoon:	ik, wij	mijn, ons
2e persoon:	jij, je, u, gij	jouw, je, uw, jullie
3e persoon:	hij, zij, het, men	zijn, haar, hun

7. Aanwijzend voornaamwoorden

Vaak voorkomende aanwijzende voornaamwoorden zijn: deze, die, dit, dat, gindse, gene.

8. Vragende voornaamwoorden

De vragende voornaamwoorden zijn: wie, wat, welke, wat voor een. Hier is altijd sprake van vragende zinnen; zij worden altijd gevolgd door een vraagteken.

Bv **Wie** heeft dit gedaan? **Welke** boek is dat? **Wat voor een** boek is dat?

Maar: → hoe, waar, wanneer, waarom zijn: **bijwoorden**.

Hun betekenis: hoe= op welke manier; waar= op welke plaats; wanneer= op welke tijd; waarom= om welke reden.

9. Onbepaalde voornaamwoorden

De meest voorkomende onbepaalde voornaamwoorden zijn:

Men, iemand, niemand, ieder, iedereen, iets, wat(=iets), niets, geen, alles, elke, sommige.

Bv **men** doet niets; er is **iemand** thuis; **het** is goed; **elke** auto moet **men** nazien.

10. Betrekkelijk voornaamwoorden

Die en dat zijn betrekkelijke voornaamwoorden, omdat ze betrekking hebben op een voorafgaand zelfstandig naamwoord. Dit zelfstandig naamwoord noemen we antecedent.

- na 'alles' en 'iets' gebruiken we het betrekkelijk voornaamwoord: **wat**;

- als het antecedent een hele zin is gebruiken we het betrekkelijk voornaamwoord: **;**

- wie en wat hebben geen antecedent, als ze betekenen: **degene, die** of **datgene, wat**.

11. Bijwoorden

Een bijwoordelijke bepaling die uit één woord bestaat, is een bijwoord. Een bijwoord kan bij een werkwoord, bij een bijvoeglijk naamwoord of bij een ander bijwoord behoren.

Bv Dat heb je **erg goed** (slecht, knap, uitstekend) gedaan. Hij is **erg** goed. Dat is een **heel** mooie boek. Enkele bijwoorden: gisteren, heden, vandaag, toen, nooit, altijd, soms, vaak, steeds, thans, nu meestal, al, hier, daar, waar, overal, echter, zeker, heel, erg, zeer, te, etc.

12. Voorzetsels

Van, voor, achter, in op, bij, naast, tegenover, boven, onder, aan, tegen.

Het zijn bepalingen ten opzichte van iets, bv: onder het huis, achter het huis, onder het huis, naast het huis, tegenover het huis, aan het huis, in het huis, voor het huis, etc.

13. Telwoorden

1. hoofdtelwoorden: dit zijn telwoorden, die een aantal noemen:

bv een, twee, drie, tien, honderd, duizend, veel, alle enkele, enige

a. bepaalde hoofdtelwoorden: noemen een precies getal

bv een, twee, tien, tachtig, geen, beide, etc.

b. onbepaalde hoofdtelwoorden: noemen geen precies getal

bv veel, weinig, alle, enkele, enige verscheidene, etc.

2. rangtelwoorden: dit zijn telwoorden, die een plaats in een rij aangeven,

bv eerste, derde, tiende laatste, hoeveelste, etc

a. bepaalde rangtelwoorden: geven de naukeurige plaats in de rij aan

bv eerste, tweede, zesde, honderdste, etc.

b. onbepaalde rangtelwoorden: geven niet een nauwkeurige plaats in de rij aan

bv laatste, zoveelste, hoeveelste, etc.

14. Voegwoorden

Voegwoorden voegen zinsdelen of zinnen aan elkaar.

Enkele voegwoorden: en, maar, hoewel, zodat, want, toen, etc.

Het voegwoord kan ook aan begin vd zin staan bv: **terwijl** zoon afwaste, las pap de krant.

15. Werkwoorden

a.. 4 onvoltooide tijden:

- o.t.t.: ik schrijf
- o.v.t: ik schreef
- o.toek. t.: ik zal schrijven
- o.v. toek.t.:ik zou schrijven

b. 4 voltooide tijden

- v.t.t.: ik heb geschreven
- v.v.t: ik had geschreven
- v.toek. t.: ik zal geschreven hebben
- v.v. toek.t.:ik zou geschreven hebben

- **Hebben, zijn, zullen** zijn hulpwerkwoorden van tijd;
- **Hebben** en **zijn** vormen de voltooide tijd; **zullen** vormt de toekomstige tijd.

16. Bedrijvende vorm(= overgankelijk) en Lijdende vorm (=onovergankelijk)

(overgankelijk= transitief; onovergankelijk= intransitief)

- Bedrijvende vorm : werkwoorden die een lijdend voorwerp bij zich hebben;
bv De slager(=onderwerp) slacht het varken (= lijdend voorwerp)→ de slager is actief.
- Lijdende vorm: werkwoorden die geen lijdend voorwerp bij zich hebben; het lijdende voorwerp is nu onderwerp geworden en het onderwerp een bepaling met door.
bv Het varken wordt door de slager geslacht. → de slager is hier passief

Worden en **zijn** zijn hulpwerkwoorden van de Lijdende vorm

Worden wordt in de onvoltooide tijden gebruikt; **zijn** in de voltooide tijden

Hulpwerkwoorden: hebben, zijn, zullen, worden, kunnen mogen, moeten, willen

Koppelwerkwoorden: zijn, worden, blijven, schijnen, lijken, blijken, heten, voorkomen, dunken.

=====